

Predgovor

Znanstvena monografija *Suše v zgodovini in njihov vpliv na okolje, družbo in prebivalstvo* povezuje prispevke avtorjev, ki prihajajo iz na prvi pogled nepovezanih strok. Vpogled v posamezne prispevke pa nas privede do spoznanja, da so vsi vsebinska celota, ki se dopolnjujejo in predstavijo problematiko suše skozi zgodovino in njen vpliv ne samo na okolje, ampak tudi na ljudi in družbo kot celoto.

Suša ni samo fizikalen pojav, saj se njen vpliv na družbo odraža v medsebojnem odnosu med sušo kot naravnim dogodkom in zahtevami ljudi po oskrbi z vodo. Razvoj suše je povečini počasen, zato je tudi škoda, ki jo povzroča, postopna. Suša je naravni pojav, a je kot »živ organizem«, ki ima svoj začetek, trajanje, intenzivnost, obseg in konec. Vseh omenjenih faz suše ni moč natančno določiti, kar daje suši značaj kompleksnosti v primerjavi z drugimi hidrometeorološkimi pojavi.

Odgovor na vprašanje, kaj je suša, je na videz enostaven. Poglobitev v vprašanje s tehnično-naravoslovnega vidika pa pokaže, da ni univerzalne definicije suše, ki bi zadoščala v celoti.

Svetovna meteorološka organizacija (WMO) sušo definira kot dolgotrajno sušno obdobje v naravnem podnebnem ciklu, ki se lahko pojavi kjer koli na svetu. Globalno poročilo o oceni tveganj pod okriljem urada Združenih narodov za zmanjševanje tveganja nesreč opredeljuje sušo kot postopno razvijajoč in ponavljajoč se meteorološki pojav, ki lahko traja od nekaj tednov do več let, prizadene obsežna območja in ima dolgotrajne posledice za družbo in ekosisteme. To sta le dve definiciji suše. Skupno definicijam suše je, da gre za naravni pojav, ki ga povzroča pomanjkanje vode, kar vpliva na hidrološko neravnovesje. Suša se razvija postopoma in potuje skozi vodni krog, kar je vzrok za več vrst suš.

Vsa ta kompleksnost suše se zdi na prvi pogled daleč stran od slovenskega prostora. Pričujoča znanstvena monografija nas prepriča o nasprotnem.

Najzgodnejši zabeležen primer katastrofalne suše na današnjem slovenskem prostoru sega v leto 638. Viri poročajo še o dveh ekstremnih dogodkih daleč v

preteklosti, in sicer leta 1000 in 1132, ko so velike reke povsem presahnile. Za leto 1132 so ohranjena pričevanja, da sta se posušili reka Drava in Mura. Suša je povzročila lakoto, bolezni in smrti.

Na posledice suše v različnih obdobjih nas še danes opominjajo t. i. kamni lakote, v mednarodni literaturi pogosto poznani pod nemškim imenom Hungersteine. To so skale, kamni različnih oblik in velikosti v rečnih strugah in jezerskih kotanjah, ki so se pojavili na površini šele ob hudih sušah, ko je vodostaj močno upadel. Predniki so v njih vklesali letnico suše ali sporočila, ki ilustrirajo obup, ki ga je prebivalstvo čutilo ob sušah in njenih posledicah. Kamni lakote so predvsem srednjeevropski pojav, odkriti pa so bili tudi v slovenskem prostoru, eden izmed njih v reki Dravi pri Mariborskem otoku z letnico 1834.

Kamni lakote so eden od zgodovinskih virov za preučevanje preteklih okoljskih razmer, zgodovinski viri pa so nujni pri analizah suš, kar potrjuje soodvisnost dveh na prvi pogled različnih strok. Izjemnega pomena za raziskovanje sušnih razmer v preteklosti je 548 let dolga dendrokronološka analiza hrasta na jugovzhodnem delu Slovenije, s katero so bile rekonstruirane padavinske in temperaturne razmere za junij zadnjega pol tisočletja. Pravilnost rezultatov so potrdili zgodovinski zapisi od 16. do sredine 19. stoletja, ki so omenjali sušo.

Viri za rekonstrukcijo podnebja v preteklosti so tudi zapisi meteoroloških instrumentov, zgodnejši vremenski dnevniki in opisna poročila o vremenu. Sistematično beleženje meteoroloških podatkov, na podlagi katerih sta se razvili meteorologija in klimatologija v habsburški monarhiji, se je začelo leta 1848, ko je bil ustanovljen Centralni inštitut za meteorologijo in geomagnetizem na Dunaju. Kmalu so se začele odpirati vremenske opazovalnice širom po monarhiji, tudi v Ljubljani.

Sredi 19. stoletja so se na območju današnje Slovenije začela prva sistematična in organizirana meteorološka opazovanja in meritve parametrov, kot so temperatura zraka in padavine. Ti zgodovinski viri so pomembni kot vhodni podatek za preproste sušne kazalnike. Z opazovanjem in merjenjem več parametrov so nastali temelji za kompleksnejše sušne kazalnike in razvoj sušnega monitoringa, kot ga poznamo danes, temelječega na zgodnjem zaznavanju sušnih razmer z uporabo ustreznih kazalnikov in na sprotne obveščanju javnosti.

Kakšen pa je odnos javnosti do suše? Pilotna analiza stališč odraslih do suše, katere rezultati so predstavljeni v znanstveni monografiji, naslavlja odrasle v izobraževanju in meri samoučinkovitost odziva na sušo s pomočjo vprašanj o kognitivnih, emotivnih in vedenjskih vidikih vedenja. Analiza percepcije suš in ocena samoučinkovitosti odziva nanje sta prispevek k večjemu poznavanju odziva javnosti na tveganja ob suši in prepoznavanju izobraževalnih potreb za razvoj programov za zeleni prehod.

Pričujoča znanstvena monografija postavlja v ospredje temo, ki je na prvi pogled netipična ne samo za zgodovinopisje, ampak tudi v povezavi s klimatskimi značilnostmi Slovenije. Zdi se, da je to naravni pojav, ki je daleč od nas. Prispevki potrjujejo, da je omenjeni naravni pojav v strokovnih krogih vseskozi opazovan in obravnavan. Zgodovinopisje ga postopoma odkriva in z znanstveno monografijo *Suše v zgodovini in njihov vpliv na okolje, družbo in prebivalstvo* odpira možnosti za nadaljnje zgodovinske in interdisciplinarne raziskave suše kot naravnega pojava v družbenoekonomskem kontekstu.

Ljubljana, 31. januar 2025

dr. Dunja Dobaja